

פרשת וישב

הרב אמנון בזק

פרשת יהודה ותמר

מנע את הריגת יוסף. לדידו של יהודה, המכירה הייתה אפוא הדרך הפשוטה והסלולה 'להיפטר' מיוסף מבלי לשלם את המחיר המוסרי על כך.

אך יש כאן יותר מזה. הפגיעה ביוסף היא פגיעה ישירה גם ביעקב, אביו אוהבו. לפיכך ההצעה למכור את יוסף לישמעאלים כרוכה בהכרח בהסתרת הדבר מיעקב. לשם כך בימו אחי יוסף את מותו על ידי שחיתת שעיר עזים וטבילת כותונתו של יוסף בדמו. בכל הנוגע לפגיעה ביעקב, לא היה שום הבדל בין הצעתו של יהודה לבין כוונתם המקורית של האחים להרוג את יוסף: בין כך ובין כך, מנקודת מבטו של יעקב, יוסף מת. וכשם שכשסברו האחים להרוג את יוסף תכננו לומר "חַיָּה רָעָה אֶכְלֶתְהוּ" (ז', ט), כך בדיוק גרמו ליעקב לחשוב לאחר מכירתו:

(לב) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת כְּתָנֶת הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מְצָאנוּ הַכֹּהֵן נָא הַכְּתָנֶת בְּנֶדֶךָ הוּא אִם לֹא: (לג) וַיִּפְרָה וַיֹּאמֶר כְּתָנֶת בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֶכְלֶתְהוּ טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף:

גם כאן מתגלים האחים, בהנהגת יהודה, בניסיון לחפות על נקיפות מצפונם. אין הם משקרים ליעקב במישורו, אלא שואלים אותו שאלת תם: "הַכֹּהֵן נָא הַכְּתָנֶת בְּנֶדֶךָ הוּא אִם לֹא". כך יוכלו להגיד לעצמם שמעולם לא שיקרו ליעקב, והוא שהסיק את המסקנה המוטעית "חַיָּה רָעָה אֶכְלֶתְהוּ טָרֶף טָרֶף יוֹסֵף".

כללו של דבר, בהשוואה לדרכו של ראובן, נראית הצעתו של יהודה כבריחה מאחריות: הוא פועל לסילוק יוסף תוך ניסיון לחמוק מנקיפות מצפון על הריגה, ופוגע ביעקב פגיעה קשה תוך ניסיון לחמוק מנקיפות מצפון על שקר.

ודומה שלכך מכוונים דברי חז"ל (סנהדרין ו' ע"ב):

רבי מאיר אומר: לא נאמר 'בוצע' אלא כנגד יהודה, שנאמר 'וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אֶחָיו מֶה בָּצַע כִּי נִהְיָ אֶת אֶחָיו'; וכל המברך את יהודה – הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר 'וַיִּבְצַע בְּרֶדֶךָ נָאץ ה' (תהלים י', ג).

כוונת מאמר זה, שאין לשבח את יהודה על שמנע את אחיו מהריגת יוסף, אדרבה: יש לעמוד על גנותו, שבמקום לעשות כראובן² ולנסות להשיב את יוסף אל אביו, בחר לשלוח את יוסף לחיי עבדות קשים במצרים, תוך גרימת אבל כבד לאביו.

א. "כל המברך את יהודה הרי זה מנאץ"

כאשר קרב יוסף אל אחיו, היו רובם ככולם בדעה שיש להרגו:

וַיֵּרְאוּ אֶת־מִרְחַק וּבְטָרִם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַפְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ. וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אֶחָיו הֲנֵה בַעַל הַחַלְמוֹת הַלְזָה בָּא. וְעַתָּה לָכֵן וְנִהְרָגְהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאִמְרְנוּ חַיָּה רָעָה אֶכְלֶתְהוּ וְנִרְאָה מֶה יִהְיֶה חַלְמֹתָיו (ל"ח, יח-כ).

רק שניים מהאחים התנגדו למעשה: ראובן ויהודה. ברם, יש שוני מהותי בין התגובות של שני האחים הללו, שהיו הדמויות המנהיגות בקרב בני יעקב, במיוחד לאחר פרשת שמעון ולוי בשכם. ראובן מבקש למנוע את אחיו מלשפוך את דמו של יוסף, ומציע להם חלופה:

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנְנוּ נַפְשׁ. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אֵל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וַיֵּד אֵל תִּשְׁלְחוּ בוֹ...

(שם, כא-כב)

והתורה עצמה מעידה שכוונתו הייתה:

...לְמַעַן הִצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל אֲבִיו (שם, כב).

יהודה מוצג אף הוא כמי שמבקש למנוע את אחיו משפיכות דמים, אלא שהוא מציע דרך אחרת:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אֶחָיו מֶה בָּצַע כִּי נִהְיָ אֶת אֶחָיו וְכִסְיֵנוּ אֶת דָּמוֹ. לָכֵן וְנִמְכְּרְנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים וַיִּדְנוּ אֶל תְּהִי בוֹ כִּי אֶחָיו בְּשָׂרְנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו (שם, כו-כז).

אין ספק שהצעתו של יהודה, הגם שאף היא כרוכה בהצלת חייו של יוסף, שונה לחלוטין מהצעתו של ראובן. אמנם גם יהודה נרתע מהריגת יוסף, "כִּי אֶחָיו בְּשָׂרְנוּ הוּא", אך מכירתו לישמעאלים לא נבעה מדאגה לשלומו, אלא מתחושה שהדבר יהיה חמור פחות מהריגתו. תפיסה זו היא שעומדת ביסוד הבעייתיות במעשהו של יהודה. מבחינה אובייקטיבית, הריגה היא אכן חטא חמור יותר ממכירה. עם זאת, אין להתעלם מחומרתה של המכירה, ולא בכדי ענשה התורה את המוכר אדם לעבדות בעונש של רוצח: "כִּי יִמְצָא אִישׁ גֹּנֵב נַפְשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרָ בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמַת הַגֹּנֵב הוּא וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקֶּרְבְּךָ" (דברים כ"ד, ז).¹ למרות חומרת המעשה, יהודה חש שהוא יכול לנקות בזה את מצפוננו: הוא

2 וכדברי רש"י שם (ד"ה כנגד יהודה): "שהיה לו לומר: נחזירנו לאבינו, אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו".

1 מסתבר שלא במקרה נקטה התורה בצירוף "מאחיו מבני ישראל", הרומז גם למכירת יוסף בידי אחיו, בני ישראל אביהם.

ב. העונש

עונשו של יהודה לא איחר לבוא:

וַיְהִי בַעַת הַהוּא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד אִישׁ עֲדָלְמִי וַשְּׁמוֹ חִירָה. וַיֵּרָא שָׁם יְהוּדָה בֵּת אִישׁ כְּנַעֲנִי וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחֶהּ וַיָּבֵא אֵלָיָהּ. וַתְּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ עֵר. וַתְּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן. וַתִּסֶּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁלָה וַיְהִי בְכֹרֶי בְלָדָתָהּ אֶתוֹ. וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וַשְּׁמָהּ תָמָר. וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי ה' וַיִּמְתְּהוּ ה'. וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֵּא אֵל אִשְׁתְּ אָחִיךָ וַיְבַם אִתָּהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ. וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִי הַזֶּרַע וַיְהִי אִם בָּא אֵל אִשְׁתְּ אָחִיו וַשְּׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נִתֵּן זֶרַע לְאָחִיו. וַיֵּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם אֹתוֹ. (ל"ח, א-ג.)

סביר להניח שהמילים "וַיְהִי בַעַת הַהוּא" אינן מורות על הסדר הכרונולוגי של האירועים, דהיינו שיהודה ירד מאת אחיו אחר מכירת יוסף, שהרי חשבון השנים מראה שהדבר קדם כמה וכמה שנים למסופר בפרק הקודם.⁴ ייתכן מאוד שהמילים "בַעַת הַהוּא" מוסבות על המסופר בהמשך: מותם של ער ואונן, בני יהודה. מכל מקום, ברור שהתורה ביקשה להורות כי יש זיקה בין שני הסיפורים, ועל כן סמכה אותם זה לזה.⁵ מסתבר אפוא שבני יהודה מתו לא רק כי היו רעים בעיני ה' מצד עצמם, אלא גם מפני שהקב"ה פקד את עוון האב על הבנים, שאחזו במעשי אביהם.

הדברים מקבלים משמעות מיוחדת אצל אונן. איננו יודעים במה היה ער רע בעיני ה', אך באונן הדברים מפורשים: הוא לא רצה להקים זרע לאחיו. על משמעותו של חטא זה ועל מניעיו נוכל ללמוד מפרשת ייבום.⁶ פרשה זו דנה במציאות טרגית – אדם שמת בלא להניח אחריו זרע – ומציעה דרך

3 יש בפסוק זה לשון נופל על לשון: "וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי ה'". מבנה כזה נמצא בכמה מקומות, ונציין כאן לפסוק דומה מאוד, אלא שבו הדברים אמורים לשבח דווקא: "וַיִּנָּח מִצָּאֵן בְּעֵינֵי ה'" (בראשית ו', ח).

4 יוסף נמכר בן שבע עשרה שנה (עיי' ל"ז, ב), עמד לפני פרעה בן שלושים שנה (מ"א, מו), והתוודע לאחיו לאחר שבע שנות השבע ושתי שנות רעב (מ"ה, ו), זאת אומרת: בסך הכול עברו עשרים ושתיים שנה ממכירת יוסף ועד רדת יעקב ובניו מצרימה. קשה להניח שבתקופה זו הספיק יהודה לשאת אישה; להוליד ממנה שלושה בנים; להשיא שניים מהם ולראות במיתתם; להוליד מתמר, כלתו האלמנה, את התאומים פרץ וזרח; ולזכות לראות מפרץ עצמו בני בנים – חצרן וחמול – שנמנו אף הם בין יורדי מצרים (מ"ו, יב). וכבר עמד על כל זה ר"אב"ע, וקבע: "ויהי בעת ההוא – אין זה העת כאשר נמכר יוסף, רק קודם המכר". ועיין עוד בהערה הבאה.

5 גם רש"י עמד על השאלה "למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של יוסף?", אך תירוצו הוא שלא כדברי ר"אב"ע שהבאנו בהערה הקודמת: "ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו: אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך". לפי רש"י, האירועים מופיעים בפרשה כסדרם. וכבר נשתברו על בעיה זו קולמוסים רבים, ואין כאן המקום להאריך בזה.

6 על שאלת מקורה של מצוות הייבום כתב הרמב"ן בפירושו כאן: "והיו החכמים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת גדולה ביבום האח, והוא הראוי להיות קודם בו, ואחרי הקרוב במשפחה, כי כל שארו הקרוב אליו ממשפחתו אשר הוא יורש נחלה יגיע ממנו תועלת".

ייחודית לשמור על זכרו: "וַיְהִי הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת" (דברים כ"ה, ו). על פי פשוטו של מקרא, הבן שיוולד ליבם מן האלמנה יחשב בנו של האב המת, ולא של היבם החי. בדרך הטבע, לא ישוב אדם לייבם וללדת בן שלא יתייחס אחריו, ומשום כך הדגישה התורה את האחריות שצריך אדם לחוש כלפי זכרו של אחיו, והטילה סנקציות על יבם שממאן לקיים את חובתו המוסרית כלפי אחיו: "וְחִלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רִגְלוֹ וַיִּרְקַח בְּפָנָיו וַעֲנֵתָהּ וְאָמְרָה כִּכָּהֵן יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יָבִינָה אֶת בְּיַת אָחִיו. וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֵלוּץ הַנָּעֹל" (שם, ט-י).

אונן חוזר אפוא על תבנית חטאו של אביו. כשם שיהודה ביקש לסלק את יוסף ולהשכיח אותו, ופטר עצמו מתחושת האחריות על הריגת יוסף על ידי מכירתו, וכשם שהאחים חיפו על מעשה זה ב'שקר הלבן' 'הַפֶּךְ נָא' – כך יוצא אונן ידי חובתו הפורמלית ומייבם את תמר, אך בפועל, אין הוא מקיים את החובה האמתית של הייבום, ומשחית את זרעו "לְבִלְתִּי נִתֵּן זֶרַע לְאָחִיו".

בעקבות מעשה זה מת גם אונן. אך יש לדייק: שלא כער, שהיה "רַע בְּעֵינֵי ה'", באונן נאמר "וַיֵּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם אֹתוֹ". והדבר נראה קשה: כלום ייתכן שבשל מעשה זה לבדו, עם כל חומרתו, נתחייב אונן מיתה לשמים?! והרי אפילו את מי שנמנע לגמרי מלשאת את אלמנת אחיו לא ענשה התורה עונש חמור כל כך! סביר אפוא להניח שאונן מת לא רק בחטאו, אלא גם בחטאו של אביו – שנבע, כאמור, מאותו שורש.

שמות בניו של יהודה היה עונש על חלקו במכירת יוסף, ניתן ללמוד גם מהדברים שעתיד ראובן לומר ליעקב כשיחזרו האחים מהמפגש עם יוסף, המשנה למלך מצרים, ויספרו על דרישתו להוריד עמם למצרים את בנימין. לאחר שסירב יעקב בתחילה לעשות כן, התחייב בפניו ראובן: "אֶת שְׁנֵי בְנֵי תַמִּית אִם לֹא אָבִיאָנִי אֵלָיךְ" (מ"ב, לז). מניין קיבל ראובן את הרעיון הזה? סביר להניח שבכך ביקש ראובן לרמוז כי מי שאינו נושא באחריות כלפי אחיו, ראוי לו שימותו שניים מבניו, כשם שאירע ליהודה (יש לזכור שבאותו זמן כבר היו לראובן ארבעה בנים [עיי' מ"ו, ט], ומכאן שציון שני בנים דווקא איננו מקרי).

בהמשך הפרשה נוסף על חטאם של שני בני יהודה חטא חדש – של יהודה עצמו:

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר פְּלֹתוֹ שְׁבִי אֶלְמְנָה בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדַּל שְׁלָה בְּנִי כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאָחִיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ. (ל"ח, יא.)

מסתבר שיהודה לא הבין כלל מה גרם למותם של בניו. במקום להסיק שהם עשו הרע בעיני ה', ולהעלות בדעתו שאולי הדבר קשור גם למכירת יוסף, מטיל יהודה את האשמה בכל צרותיו בתמר. לדידו, המוות הוא אך ורק תוצאה של הנישואין לתמר – "מוחזקת היא זו שימותו אנשיה!" (רש"י) – ולכן אם ימנענה משלה, יציל בכך את חייו. בזה חטא יהודה לא רק למציאות, אלא גם לתמר: הוא

הַדְרֵךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא הִיְתָה בְּזָה קִדְשָׁהּ. וַיֵּשֶׁב אֶל יְהוָה
וַיֹּאמֶר לֹא מִצְאָתֶיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא
הִיְתָה בְּזָה קִדְשָׁהּ. וַיֹּאמֶר יְהוָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה
לְבוֹז הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצְאָתָה
(שם, כ-ג).

יהודה בוש לבוא בעצמו לקחת את העירבון מיד הזונה,
ושולח את רעהו העדולמי לעשות זאת במקומו. וכשמתברר
שאין למצוא את הקדשה, מתנער יהודה גם מהתחייבותו
כלפיה, ומניח בידה את חותמו ופתילו, כדי שלא להיות
לבוז, ושוב תירוץ בפיו: "הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא
מצאתה".

ברם, דווקא כשיהודה מגיע לשפל המדרגה, חל מהפך.
בשמעו כי זינתה כלתו, הוא חורץ את דינה ללא היסוס:

וַיְהִי כַמְשָׁלֶשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגְדַּל לַיהוָה לֵאמֹר זָנְתָה תָמָר
כַּלְתְּךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזָנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוָה הוֹצִיאוּהָ
וּתְשָׂרָף
(שם, כד).

אך לפתע, כשתמר 'שולפת' את חותמו ופתילו, יהודה
משנה את אופיו לחלוטין:

הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר
אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת
והפתילים והמטה האלה. ויכר יהודה ויאמר צדקה
ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני ולא יסף עוד
לדעתה
(שם, כה-כו).

מה גרם לשינוי הפתאומי הזה? חז"ל כבר עמדו על הדמיון
שבין דברי תמר ליהודה "הכר נא" לבין דברי האחים ליעקב
בפרק הקודם: "אמר רבי חמא ברבי חנינא: ב'הכר' בשר
לאביו, ב'הכר' בשרוהו: ב'הכר' בשר – הכר נא הכנת
בנך היא; ב'הכר' בשרוהו – 'הכר נא למי' " (סוטה י"ב). אך
דומה שאין זה קשר מילולי גרידא. כפי שראינו לעיל, הבעיה
המרכזית בהתנהגותו של יהודה הייתה הבריחה
מהתמודדות עם החטא על ידי טשטוש ועשייה בעקיפין.
והנה, תמר נוקטת באותה שיטה בדיוק, אך בדרך הפוכה
לחלוטין. אין היא אומרת ליהודה: 'ממך אני הרה', אלא
נוקטת בלשון בלתי-מחייבת: "הכר נא למי החתמת
והפתילים והמטה האלה" – ממש כניסוחם המעורפל של
יהודה ואחיו "הכר נא הפתנת בנך הוא אם לא".

מסתבר שיהודה עומד נדהם אל מול עצמתה של תמר.
בהטילה את כל כובד האחריות על יהודה ובמאנה להאשימו
ישירות, לא הותירה תמר ליהודה בררה, והוא נאלץ
להתעמת עם עצמו. בפעם הראשונה מאז תחילת הפרשה
הוא מקבל אחריות למעשיו, ולא זו בלבד שהוא מודה כי
תמר לא זינתה, הוא מקבל אחריות גם על עצם הזנחתה כל
אותן שנים.

פרשה זו חוללה מהפך גמור באישיותו של יהודה. כפי
שנראה בע"ה בפרשות הבאות, מכאן ואילך יהודה הוא
שמקבל עליו אחריות לכל הקורות את האחים במצרים.

התחייב בפניה שתשב אלמנה "עד יגדל שלה בני", אך
באמת "דוחה היה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה
לו" (רש"י).⁷ שוב אין יהודה מקבל אחריות למעשיו, ואף אינו
מעז לומר לתמר שאין בכוונתו לחלץ אותה מזיקת הייבום
שלה; הוא משלה אותה שבעתיד ייתן אותה לשלה.

חלפו השנים, יהודה לא קיים את הבטחתו – ושוב נענש:

וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוָה... (ל"ה, יב)

האם ילמד יהודה את הלקח?

ג. התיקון

עדיין לא. יהודה ניחם על מות אשתו, ואינו משנה את
דרכיו. אדרבה, הוא מבקש לבוא על אישה זונה, ואינו יודע
שהאישה שלפניו היא כלתו, שבה פגע:

...וַיִּנְחַם יְהוָה וַיַּעַל עַל גִּזְזֵי צֶאֱנוּ הוּא וְחִירָה רַעְיוֹ
הַעֲדֵלְמִי תִמְנַנְתָּה. וַיִּגְדַּל לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חֲמִידָה עֲלֶיךָ
תִּמְנַנְתָּה לְגַז צֶאֱנוּ. וַתִּסֶּר בְּגָדֶיהָ אֶלְמָנוּתָהּ מֵעֲלֶיהָ וַתִּכַּס
בַּצִּעִיף וַתִּתְעַלֵּף וַתֵּשֶׁב בַּפֶּתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דָּרֶךְ
תִּמְנַנְתָּה כִּי רָאִתָּה כִּי גִדַּל שְׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ
לְאִשָּׁה. וַיִּרְאֶה יְהוָה וַיַּחֲשֹׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ פְּנֵיהָ.
וַיֵּט אֶלֶיהָ אֶל הַדְרֵךְ וַיֹּאמֶר הִבֵּה נָא אֲבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא
יָדַע כִּי כָלְתוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה תִּתֵּן לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי.
וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עִזִּים מִן הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם
תִּתֵּן עֲרֻבוֹן עַד שְׁלַחְךָ. וַיֹּאמֶר מַה הָעֲרֻבוֹן אֲשֶׁר אֶתֵּן
לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּפָךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן לָהּ
וַיָּבֵא אֶלֶיהָ וַתְּהַר לוֹ. וַתִּקַּם וַתִּלְךָ וַתִּסֶּר צִעִיפָהּ
מֵעֲלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֶלְמָנוּתָהּ
(שם, יב-ט).

מבין השיטין אנו למדים על מעמדה העגום של תמר,
הלובשת זה שנים בגדי אלמנות, בלא סיכוי להקים משפחה.
תמר פועלת בעצמה לשקם את מצבה, אך במקביל נרקמים
אט אט רמזים הולכים וגדלים לסיפור העומד ברקע מצבו
האומלל של יהודה: מכירת יוסף. כשם שאחי יוסף רימו את
אביהם על ידי בגד – כתונת הפסים של יוסף – כך מרמה
תמר את יהודה על ידי בגד: הצעיף. בפרק הקודם טען
יהודה כלפי אחיו: "מה בצע פי נהרג את אחינו וכסינו את
דמו", והעדיף לנקוט בפעולה אחרת, שתמנע ממנו את
הצורך לכסות את הדם; וכעת תמר מטעה אותו בדרך דומה
– "ותכס בצעיף... ויחשבה לזונה כי כסתה פניה". וכמובן,
גדי העזים שיהודה מציע לשלוח לתמר מזכיר את שעיר
העזים שבדמו טבלו האחים את כתונת יוסף.

ועדיין יהודה בשלו:

וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רַעְיוֹ הַעֲדֵלְמִי
לְקַחַת הָעֲרֻבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצָּאָהּ. וַיִּשְׁאַל אֶת
אֲנָשֵׁי מְקָמָהּ לֵאמֹר אֵיךָ הַקִּדְשָׁהּ הוּא בְּעֵינַיִם עַל

7 ושמא לכך כיוונה התורה באמרה בתחילת הפרק: "ותסף עוד ותלד בן ותקרא את שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אתו". אזכור מקום לידתו של שלה – כזיב – עשוי לרמוז לכזב שכיזב יהודה בנוגע לבן זה.